

Industripolitik i Danmark

J. Ørstrøm Møller

Udenrigsministeriet

SUMMARY: The new technology poses a challenge to Danish industry. Danish industry may benefit from the new technology in two respects. First, by creating new technology, primarily in the area of micro-electronic and bio-technology. Second, by using the new technology to modernize and improve the Danish industry. In both cases Denmark may obtain an increase of its competitiveness. To do this it is necessary to implement an industrial policy for Denmark. This must be done on a selective basis using the traditional instruments for industrial policy while at the same time introducing new and unproven measures.

I. Dansk industris udgangsposition

Det drejer sig for dansk industri om at komme med i bølgen af ny teknologi.

For det første skal dansk industri selv være med fremme i feltet og udvikle ny teknologi.

De begrænsede ressourcer af såvel forskningsmæssig som finansiell karakter, Danmark har rådighed over, sætter en grænse for, hvilke nye landvindinger der kan gøres af dansk industri.

Derfor kommer det andet aspekt ind i billedet.

Danmark skal generelt inden for sin industri anvende ny teknologi. Vi er måske ikke store nok til selv at gøre tilstrækkeligt mange teknologiske landvindinger, men vi kan være dygtige nok til at udnytte dem, de andre gør.

Flere internationale undersøgelser tyder på, at Danmark har specialiseret forkert. Vi har koncentreret vort industripotentiel om markedet og sektorer, der i bedste fald fremviste en svag efterspørgselsstigning. I værste fald har vi gjort os stærkt gældende på områder i stagnation eller tilbagegang.

Som en generel hæmsko kan der desuden peges på, at den danske økonomiske og erhvervmæssige struktur i lighed med situationen i mange andre vesteuropæiske lande er blevet for stram og ufleksibel.

Konkret er der grund til at pege på to »skurke« i denne sammenhæng.

For det første statsstøtte til industrier i tilbagegang. Efter et meget lavt niveau i en årrække er den danske statsstøtte efterhånden blevet af betydeligt omfang. EF-Kommissio-

Artiklen er baseret på et foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 20. februar 1984.

Industripolitik i Danmark

J. Ørstrøm Møller

Udenrigsministeriet

SUMMARY: The new technology poses a challenge to Danish industry. Danish industry may benefit from the new technology in two respects. First, by creating new technology, primarily in the area of micro-electronic and bio-technology. Second, by using the new technology to modernize and improve the Danish industry. In both cases Denmark may obtain an increase of its competitiveness. To do this it is necessary to implement an industrial policy for Denmark. This must be done on a selective basis using the traditional instruments for industrial policy while at the same time introducing new and unproven measures.

I. Dansk industris udgangsposition

Det drejer sig for dansk industri om at komme med i bølgen af ny teknologi.

For det første skal dansk industri selv være med fremme i feltet og udvikle ny teknologi.

De begrænsede ressourcer af såvel forskningsmæssig som finansiell karakter, Danmark har rådighed over, sætter en grænse for, hvilke nye landvindinger der kan gøres af dansk industri.

Derfor kommer det andet aspekt ind i billedet.

Danmark skal generelt inden for sin industri anvende ny teknologi. Vi er måske ikke store nok til selv at gøre tilstrækkeligt mange teknologiske landvindinger, men vi kan være dygtige nok til at udnytte dem, de andre gør.

Flere internationale undersøgelser tyder på, at Danmark har specialiseret forkert. Vi har koncentreret vort industripotentiel om markedet og sektorer, der i bedste fald fremviste en svag efterspørgselsstigning. I værste fald har vi gjort os stærkt gældende på områder i stagnation eller tilbagegang.

Som en generel hæmsko kan der desuden peges på, at den danske økonomiske og erhvervmæssige struktur i lighed med situationen i mange andre vesteuropæiske lande er blevet for stram og ufleksibel.

Konkret er der grund til at pege på to »skurke« i denne sammenhæng.

For det første statsstøtte til industrier i tilbagegang. Efter et meget lavt niveau i en år-række er den danske statsstøtte efterhånden blevet af betydeligt omfang. EF-Kommissio-

Artiklen er baseret på et foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 20. februar 1984.

nen¹ har lavet en opgørelse, der viser, at løbende overførsler og kapitaloverførsler til virksomheder i Danmark udgør ca. 4% af det danske bruttonationalprodukt. Ifølge »Budgetredegørelse 1983« har statskassen fra 1970 til 1983 udbetalt 59 mia. kr. Heraf er godt 57% blevet udbetalt gennem de sidste fire år.

For det andet organisationerne. Industriens organisationer har i længere tid hyldet en filosofi gående ud på, at staten ikke skulle intervenere, men overlade til markedskræfterne at dirigere industriens udvikling.

Dette har ikke forhindret den omfattende statsstøtte, som utvivlsomt har haft som en af sine vigtigste konsekvenser at fastlåse den danske erhvervsstruktur.

Industriens organisationer har afvist offentlig intervention, også med henblik på at indføre ny teknologi, men ikke givet svar på spørgsmålet om, hvorledes ny teknologi skal indføres, hvis det ikke sker af sig selv — hvad der i hvert fald ikke i tilstrækkelig omfang er tilfældet på indeværende tidspunkt.

Fagforeningerne er gået ind for håndfast offentlig styring og søger industripolitik sammenkoblet med økonomisk demokrati. Fagforeningerne er tilhængere af selektiv industripolitik, også i forbindelse med gennemførelse af avanceret teknologi. Også for deres vedkommende er der ubesvarede spørgsmål, hvoraf det vigtigste er, hvorledes en offentlig styring skal tilrettelægges.

Måske findes svaret på spørgsmålet om, hvilken industripolitik der er den rette for Danmark, ved en gylden middelvej mellem de to mere skarpt formulerede yderpunkter.

II. Fremtidens industri

1. Investeringsniveauet

I de sidste ti år har investeringsniveauet været faldende. Tilløbene til et økonomisk op-sving — f.eks. i 1978 — er kørt fast, bl.a. fordi det har været svært at opnå et varigt løft i investeringsniveauet.

Forklaringerne falder i to grupper. Den første hviler på traditionel økonomisk teori og peger på efterspørgselssvigt, højt renteniveau, lav profit m.v. Den anden hviler på en form for genopdagelse af Kondratieff's teori om lange cykler og Schumpeter's konjunkturteori baseret på de teknologiske bølgers påvirkning af investeringsniveauet.

Nu er der jo ingenting, som forhindrer, at forklaringen til de sidste ti års investerings-svigt kan bygge på elementer fra begge skoler. Jeg vil dog gerne åbent bekende mig til teknologiskolen. Efter min opfattelse er der meget rigtigt i, at nye teknologiske gennembrud giver anledning til investeringsstød over en længere årrække, som afløses af investerings-svigt, medmindre en ny teknologisk bølge viser sig.

Ved begyndelsen af 1970'erne havde den teknologi, som var udviklet umiddelbart før og

1. Tabel 9.1 og 9.5, *Europæisk Økonomi*, nr. 10, november 1981.

under den anden verdenskrig, udtømt sin positive kraft på investeringerne. Den nye teknologi omkring informations- og kommunikationsteknologi samt bioteknologi var ikke kraftig nok til at igangsætte et nyt investeringsløft.

Jeg vil gerne rette en misforståelse, som ofte fremføres i denne forbindelse. Den består i, at det antal arbejdspladser, der direkte berøres af den nye teknologi, opgøres. Det påvises herefter, at der er tale om en meget lille procentdel, og at selv en mangedobling ikke vil forøge beskæftigelsen i et sådant omfang, at det vil få afgørende virkning på samfundsøkonomien.

Det er imidlertid ikke i første række virkningen inden for disse sektorer, som skal bære et nyt investeringsløft og dermed også et økonomisk opsving.

Det er derimod hele den påvirkning af samfundet, dets struktur, dets opbygning og dets infrastruktur, som vil blive påvirket af ny teknologi. Det vil udløse en investeringsbølge, som kommer til at omfatte hele samfundet for at indrette dette til at udnytte den nye teknologi. Påvirkningen af denne på samfundsøkonomien kan derfor ikke begrænses til en ret mekanisk beregning af mulighederne for yderligere arbejdspladser, investeringer m.v. inden for de direkte berørte sektorer.

Denne betragtning kan jævnføres med indførelsen af jernbanen i forrige århundrede. Det antal arbejdspladser, der direkte var berørt af jernbanen, d.v.s. fremstilling af jernbanemateriel og etablering af jernbanelinier, var begrænsede. Men dette nye transportmiddel medførte en samfundsmæssig revolution og gjorde det nødvendigt gennem investeringer at ændre samfundsstrukturen. Den afledte virkning på investeringer og beskæftigelse af jernbanen var derfor mange, mange gange større end den direkte beskæftigelsesvirkning i jernbaneindustrien.

2. Fortidens og fremtiden industri

Traditionel industri bestående af kul, jern, stål, tekstiler, beklædning er stagnerende eller i tilbagegang. I det omfang, disse sektorer er i stand til at bidrage til eller bære et økonomisk opsving, finder dette sted i udviklingslande eller i bedste fald i nyindustrialiserede udviklingslande. Det er lande, som konkurrerer på prisen og hvor selv lave arbejds lønninger er lave nok til at kompensere for en mindre produktivitet.

De industrier, der er i fremgang, drejer sig i alt væsentligt om informations- og kommunikationsteknologi samt bioteknologi. Det er industrier, som forstår at udnytte forskningen og de nye teknologiske færdigheder. De produkter, der fremstilles, har ikke meget til fælles med traditionelle industriprodukter. De konkurrerer ikke med andre produkter på prisen, først og fremmest fordi de enten tilbyder en præstation, som andre produkter ikke kan tilbyde, eller tilfredsstiller et behov på en så mange gange bedre måde, at prisen bliver underordnet.

Fremtidens industri bliver i mindre grad end traditionel industri baseret på fysisk pro-

duktion og kommer i højere grad til at bestå af fremstilling af styring, kontrol, overblik, viden samt viden om viden. Det er udpræget for informations- og kommunikationsteknologien. Det råstof, der bruges til denne produktion, er det enkelte menneskes fantasi og kreativitet, eller som det udtrykkes, det, der findes mellem ørerne, og kun i meget begrænset omfang egentlige traditionelle råstoffer. En stor del af det traditionelle råstofmateriale til mikroelektronik er sand, som bruges til fremstilling af silicium. Det er jo ikke nogen særligt dyr råvare, og det er derfor klart, at værditilvæksten bliver den altovervejende del af produktets pris.

3. Eksempel: Fremstilling eller brug af robotter m.v.

Det er tvivlsomt, om Danmark har reelle muligheder for at gøre sig gældende ved fremstilling af industrirobotter.

Det er imidlertid heller ikke det, der skal udgøre tyngden i omformningen af dansk industri. Vi skal ikke så meget fremstille industrirobotter. Vi skal finde ud af at bruge dem rigtigt for derved at rationalisere og effektivisere industriproduktionen.

Hvis vi bedre og hurtigere end vore konkurrenter forstår at bruge robotterne rigtigt, får vi to fordele på hånden.

For det første kan den del af den traditionelle industri, som er levedygtig også i fremtiden, blive mere effektiv. Mange af de manuelle funktioner kan udføres af industrirobotter. Vi kan opnå en omkostningsgevinst. Vi kan også opnå en kvalitetsforbedring. Et eksempel herpå er udviklingen i tekstilindustrien, hvor en begyndende anvendelse af robotter har forbedret konkurrenceevnen, også over for en række udviklingslande. Vi skal med andre ord være bedre til at bruge de nye redskaber, som andre lande er så flinke til at stille til vores rådighed.

For det andet kan vi komme ind i en god cirkel ved at udarbejde systemer med anvendelse af robotter til industriproduktion. Ud over at forbedre industriens konkurrenceevne vil det give os en viden og erfaring om, hvorledes industrien sammenkobler forskellige informations- og kontrolsystemer. Denne viden kan bruges på andre samfundsområder. Den kan ligge til grund for en omfattende eksportvirksomhed. Der er ingen tvivl om, at viden om anvendelse af den nye teknologi kan blive et stjernesud i 1980'ernes og 1990'ernes eksport. Der er ingen grund til, at vi skal holde os tilbage.

III. En industripolitik for Danmark.

1. Industripolitik og samfundspolitik

Det var måske muligt at betragte industriens problemer mere eller mindre isoleret fra den almindelige samfundsmæssige udvikling, medens industrisamfundet var på sit højeste.

Det er imidlertid ikke muligt, efterhånden som informations- og kommunikationssamfundet holder sit indtog.

Den moderne teknologi medfører så store spændinger i hele samfundet, at en industripolitik ikke meningsfuldt kan udformes isoleret, men må bygge på elementer fra samfundets øvrige sektorer.

Vi kommer ingen vegne, hvis vi forestiller os en industripolitik, som defineres og indrettes alene til industriens behov uden hensyntagen til de samfundsmæssige og sociale konsekvenser.

Derimod kan vi komme langt, hvis vi ved indretningen af samfundet tager hensyn til, at dette skal rumme en industri, som er baseret på og udnytter avanceret teknologi. Industrien vil således kunne nyde godt af støtte fra samfundets øvrige sektorer, og disse vil på tilsvarende vis få fordele af en moderne fremadrettet industri. Direkte ved, at der fremkommer et større produktionsresultat til gavn for alle. Indirekte ved, at industrien kan bidrage til at løse problemer inden for andre samfundssektorer i stedet for at skabe sådanne problemer.

2. Uddannelse

Nøgleordet i fremtiden bliver uddannelse. Det har man ganske vist sagt i mange år, men nu er det alvor. Der er ikke tale om en raffinering af de gældende uddannelser, men at uddannelsessystemet må laves om.

Den nye teknologi kan kun mestres, hvis uddannelsessystemet fra bunden giver befolkningen en grundlæggende forståelse for dens muligheder, dens fordele, men også dens risici. Så tidligt som muligt må skolen lære eleverne at betjene den nye teknologiske redskaber, men først og fremmest at tænke i baner, der gør det muligt at udnytte den nye teknologiske muligheder.

Det højere uddannelsesniveau kommer ud for en lige så kraftig omvæltning. Industri-samfundet har befordret en udvikling hen imod specialisering. Ingeniørers og teknikeres uddannelse er blevet mere og mere snæver. De teknikere, der klarede sig godt, var dem, der til fuldkommenhed beherskede et meget begrænset område. Det var funktioner af denne karakter, som industrisamfundet efterspurgte.

Alle disse tekniske og beregningsmæssige funktioner vil kunne gøres bedre ved anvendelse af den moderne informationsteknologi.

I stedet for at sigte på specialisering skal uddannelsessystemet producere generalister.

Mennesket kan slå datamaskinen ved at besidde viden på en række forskellige områder og viden om, hvorledes disse færdigheder bedst kombineres. Det er derfor denne forståelse og evne for sammenkobling, som uddannelsessystemet skal fremme.

Den tiltagende fagspecialisering på de højere læreanstalter må derfor afløses af en større tværfaglig forståelse. Det gælder ikke alene ingeniører og teknikere, men også de samfundsvidenskabelige fag, herunder økonomer og jurister.

Endelig er det klart, at selve informationsteknologien stiller krav til en bestemt uddannelse, og på dette punkt må de højere læreanstalter ændre den prioritering, der har været gældende i mange år.

3. *Forskning*

Danmark er forskningsmæssigt bagefter. Fra midten af 1970'erne til begyndelsen af 1980'erne er forsknings- og udviklingsomkostningerne i Danmark faldet fra ca. 0,60% af bruttonationalproduktet til noget under 0,50% af bruttonationalproduktet. Det betyder, at vi ligger under såvel EF-gennemsnittet (faktisk er det kun Irland og Italien, der befinder sig på samme lave niveau som Danmark) som tilsvarende tal for en række mindre europæiske industrilande.

Det har i mange år været god latin, at forskningen skulle være fri. Det er måske også rigtigt, men det er i høj grad tvivlsomt, om samfundet har råd til at leve med en sådan omstilling. De knappe ressourcer, vi har rådighed over i Danmark, bør ikke anvendes til forskningen for forskningens egen skyld, uanset hvor rigtigt dette efter individuelle betragtninger kan være. Forskningen må være målrettet og tage højde for resultater, som samfundet, både det offentlige og det private, har brug for. Den må med andre ord styres. Det kan gøres gennem et bevillingssystem. Det kan også gøres gennem mere direkte indgreb.

Der må tilstræbes en mere snæver sammenknytning mellem forskningen og industrien. Industrien må medvirke ved tilrettelæggelsen af forskningsopgaverne. Forskningssektoren må motiveres til at søge råd og vejledning hos industrien. Denne vekselvirkning kan udbygges ved at give industrien mulighed for at bestille opgaver hos forskningssektoren, eventuelt mod betaling.

Indretningen af forskningshierarkiet bør ligeledes ske under hensyn til industriens behov. I mange tilfælde sker udnævnelser og forfremmelser m.v. for forskningsresultater, der måske kun har interesse for en begrænset kreds. En sådan tendens til en indadskuende forskningssektor bør modvirkes ved at lade forskningsresultater af interesse for omverdenen, herunder industrien, veje tungere til ved forfremmelser og udnævnelser, herunder tildelelse af akademiske titler.

Et typisk eksempel på, hvilke konsekvenser der affødes af et misforhold mellem på den ene side de højere uddannelser og prioritering af forskning og på den anden side samfundets behov, er den aktuelle situation vedrørende efterspørgsel og udbud af personer med kvalifikationer inden for datalogi og informationsteknologi i al almindelighed.

4. *Medindflydelse. Medeje. Organisationerne*

Industrisamfundet har været karakteriseret af store organisationer, som holdt hinanden i skak, og som på centralt plan forhandlede og fastlagde ikke alene lønforhold, men også andre faktorer af betydning for industrien. Det har passet som hånd i handske til den almindelige tendens i industrisamfundet i retning af store og centrale enheder.

Når forudsætningen om store og centrale enheder bryder sammen, følger det dermed også, at organisationernes rolle kommer i søgelyset, og der bliver sat spørgsmålstegn ved, om deres handlemåde også i fremtiden vil være den rigtige.

Informations- og kommunikationssamfundet vil føre til, at tendensen i retning af store ensartede industrikomplekser vil give sig udslag på mange områder.

I stedet for en industriproduktion baseret på store serier af ensartede produkter kommer tyngden til at ligge på mange forskellige og varierende produkter. Produktudbuddet bliver mere diversificeret.

De store virksomheder vil i stigende grad blive afløst af små og mellemstore virksomheder. Der bliver et hurtigere gennemtræk i den forstand, at mange virksomheder opstår, og nogle af dem dør. Derfor vil antallet af små virksomheder måske ikke ændre sig meget, men det vil ikke være de samme, som år efter år optræder i statistikken. Inden for de store virksomheder vil den samme tendens til decentralisering slå igennem. Den klassiske pyramidestruktur afløses af selvstændige, decentraliserede enheder, som måske nok formelt hører ind under en stor industrikoncern, men i praktisk taget alle henseender opererer som en selvstændig enhed.

Geografisk flytter industrien ud fra de velkendte sværindustrielle centre (Midtengland, Ruhr, det nordøstlige USA og området omkring de store søer). De små og mellemstore virksomheder har ingen tilskyndelse til at placere sig i disse områder. De er ikke i samme grad afhængige af råstofforsyning, og de behøver ikke trække på den eksisterende industrielle arbejdskraft.

Organisationerne vil derfor ikke i længden kunne fastholde en centraliseret forhandling om hovedproblemerne inden for arbejdsmarkedet.

I stedet vil der blive en tendens til, at de små og mellemstore virksomheder samt deres ansatte på egen hånd løser problemerne. Det gælder i tilfælde af økonomisk tilbagegang for de virksomheder, hvor de ansatte måske vil ønske at bevare deres arbejdsplads mod løntilbageholdenhed. Det gælder i lige så høj grad i tilfælde af ekspansion, hvor de ansatte kan ønske at få del i et stort og stigende overskud. Efterhånden som industrien bliver mere heterogen, får de ansatte en større interesse i selv at varetage deres problemer, fordi de er forskellige fra virksomhed til virksomhed i modsætning til det traditionelle industrisamfund, hvor forholdene for arbejdskraften i det store og hele var ensartede fra sted til sted og fra virksomhed til virksomhed.

Organisationerne — og det gælder såvel arbejdsgiver- som arbejdstagersiden — kan reagere forskelligt på denne udvikling. Den ene måde er krampagtigt at fastholde det hidtidige handlingsmønster. Det vil føre til, at omkostningerne for samfundet og problemerne for organisationerne ved omstilling fra industrisamfund til informations- og kommunikationssamfund bliver meget høje. Den anden måde er i tide at skifte holdning og forøge sin medvirken i den omstillingsproces, der under alle omstændigheder kommer til at foregå.

Derved får organisationerne ikke alene indflydelse på processens forløb, men også på den struktur, der i sidste instans vil blive resultatet.

Der er ingen tvivl om, at medindflydelse og medeje er et kodeord for det fremtidige samfund. Hele udviklingen går i retning af decentralisering og medbestemmelse. Mennesker arbejder bedst, når de motiveres, og det er der mulighed for i de små enheder.

Medindflydelse og medbestemmelse kan ske på mange måder. For de direkte involverede i form af motivationscirkler, som det f.eks. er kendt fra Japan. På ledelsesplan i form af deltagelse i beslutningsprocessen. Der er mange muligheder for at løse dette problem på en tilfredsstillende måde.

Overskudsdeling er en del af den nødvendige motivation og vil utvivlsomt også få en større rolle. Det spændende bliver, om det også fører til underskudsdeling.

En central overskudsdeling er vel, når det kommer til stykket, ikke ret meget andet end en velstandsregulering, hvor i det mindste en del af lønstigningen bliver en funktion af restindkomsten i samfundet. Man må vel antage, at på lidt længere sigt vil de indkomster, der kommer til at flyde af en central fond, ikke kunne afvige særligt meget fra udviklingen i restindkomsten, eller for at sige det rent ud, industriens profit. Måske ligger der en mulighed for at løse op for debatten om den centrale fond, overskudsdeling på centralt plan samt organisationernes rolle i fremtiden ved at angribe problemet ud fra denne synsvinkel.

Tendensen til decentralisering vil bidrage til at løse dette problem, idet decentral overskudsdeling, medindflydelse og medbestemmelse vil føre til en bedre fordeling af formuerne og dermed ejendomsforholdet. Om der derudover ønskes indgreb af den ene eller den anden art for på mere radikal vis at ændre i ejendomsforholdet til produktionsmidlerne må afgøres på politisk hold.

5. Erhvervspolitik

De grundlæggende træk i en erhvervspolitik må være et passende samspil mellem det offentlige og den private sektor samt en balance mellem en generel erhvervspolitik og selektive skridt.

Dristighed og initiativ må belønnes. Mulighederne for at starte, opbygge og ekspandere en lille virksomhed skal fremmes. Især i begyndelsesfasen skal der være mulighed for et stort overskud. En række tilknyttede områder, f.eks. arbejdsmarkedspolitik og socialpolitik, skal begunstige oprettelsen af nye arbejdspladser i små og mellemstore virksomheder.

Strukturtilpasningen skal lettes og fremmes. Det er forudsætningen for, at industrisamfundet kan afløses uden alt for store omkostninger af informations- og kommunikations-samfundet.

Det forhold, at fysisk produktion gradvis erstattes af produktion af viden og serviceaktiviteter, vil indebære vanskeligheder for en erhvervspolitik. Risikomomentet bliver større. Det bliver vanskeligere at se og forstå, hvad det egentlig er, der produceres — i det mindste, når den traditionelle og normale synsvinkel anvendes.

En ny virksomhed har det svært i begyndelsen. Det tager tid, fra ideen undfanges, til produktionen begynder, og endnu længere tid, før der viser sig et overskud. Skattelovgivningen er ikke særligt velegnet til at løse dette problem. En lav skatteprocent har ingen virkning, hvis der ikke er et overskud.

Derfor kommer investeringstilskud ind i billedet. Her må det offentlige spille en vigtig rolle. Det må være muligt gennem direkte tilskud at nedsætte risikoen. Det offentliges indsats kan gradueres efter, i hvilket omfang der anvendes avanceret teknologi. Tilbagebetalingsregler m.v. kan ligeledes være afhængig af, i hvilket omfang avanceret teknologi ligger til grund for den nye produktion.

Ved udformningen af sådanne regler er det nødvendigt at være opmærksom på, at ny teknologi kræver en anden form for kapital og investering end traditionel industriproduktion. Der er mindre behov for investering i maskiner og lignende. Til gengæld er behovet større for menneskelig kapital.

Industrisamfundet har benyttet afskrivningsregler til at fremme investeringerne samt til en vis grad som et konjunkturpolitisk instrument. Der er næppe tvivl om, at de hidtil anvendte afskrivningsregler har været fordelagtige, hvis et investeringsmiddels fysiske levetid betragtes. Det gælder måske også den økonomiske levetid. Vendes blikket derimod mod den teknologiske levetid, er det i høj grad tvivlsomt, om afskrivningsreglerne er fordelagtige, eller om de blot afspejler den faktiske tilstand, nemlig at der må ske hurtig udskiftning af produktionsapparatet for at fastholde sin markedsandel. Det gælder i hvert fald for størsteparten af de virksomheder, der er fremme i spidsen med hensyn til teknologisk avancerede produkter.

For mange af disse virksomheder er der simpelthen tale om at udskifte produktionsapparatet meget hurtigt og måske i løbet af få år. Alternativet hertil er at gå ud af markedet, idet de produkter, der frembringes, vil være teknologisk forældede.

Dette fænomen kunne tale for at graduere afskrivningsreglerne, således at de bliver gunstigere for virksomheder baseret på avanceret teknologi end for virksomheder, der opererer inden for området af traditionel industriproduktion. Forskellige afskrivningsregler for forskellige industrisektorer vil utvivlsomt støde på modargumenter, men spørgsmålet er, om ikke en sådan fremgangsmåde blot afspejler tingenes rent faktiske tilstand. Måske er situationen på indeværende tidspunkt, at afskrivningsreglerne diskriminerer til ugunst for avanceret teknologi.

For den sektor af industrien, som lever af avanceret teknologi, er det et spørgsmål, om ikke vi efterhånden er kommet dertil, at straksafskrivninger bør overvejes.

På tilsvarende vis bør det offentlige på forskellig måde opmuntre til forskning og udvikling i virksomhederne. Skattelovgivningen kan til en vis grad spille en rolle, men det er også muligt, at direkte tilskud af forskellig art bør komme ind i billedet.

Det vil fremme industriens omstillingsproces, hvis det overskud, der indtjenes, forbliver

i virksomhederne og anvendes til investeringer i stedet for at blive udbetalt som udbytte m.v. Erhvervslovgivningen og skattelovgivningen bør opmuntre hertil. Det kan ske ved i højere grad end på indeværende tidspunkt at forskelsbehandle i skattemæssig henseende overskud, der forbliver i virksomhederne, og overskud, der udbetales til ejerne.

Også på dette felt kan der tages endnu et skridt, nemlig i retning af at forskelsbehandle forskellige typer af virksomheder og forskellige industrisektorer med hensyn til beskatning. Det vil bidrage til udbygning af avanceret teknologi, hvis industrisektorer baseret på denne underkastes en lempeligere beskatning end traditionel industri.

En forøgelse af investeringerne kræver tilførsel af yderligere kapital. Der er talt og skrevet meget om behovet for risikovillig kapital. Der er i den seneste tid taget flere initiativer for at fremme tilførslen af risikovillig kapital. Forskellige investeringsforeninger m.v. har set dagens lys. Flere virksomheder melder sig på aktiebørsen. Det er alt sammen udmærket. Det er bare ikke nok.

Det vil være hensigtsmæssigt, om det offentlige enten direkte eller indirekte presser pensionskasserne med rådighed over milliarder af kroner til at føre en mere aktiv investeringspolitik. Disse institutioner er naturligt nok tøvende og vel nærmest nervøse ved udsigten til tab. Forudsat, at eventuelle tab holdes inden for beskedne rammer, synes denne frygt meget overdreven. En stor del af denne kapital er død kapital i den forstand, at den anvendes på traditionel vis. Dette ville måske ikke gøre så meget, hvis det førte til, at andre kapitalkilder til gengæld var mere dristige, men det er de ikke.

Det er naturligvis rigtigt, som nogle siger, at den samlede tilførsel af kapital til erhvervslivet ikke ændres ved denne form for indgreb. Men det, der kan ændres og skal ændres, er, til hvilke industrisektorer og på hvilken måde kapitalen tilføres.

Hvis vi havde fuld gennemsigtighed og en aflønning af kapitalen svarende til risikoen kombineret med risikovillige investorer, ville der ikke være noget problem og derfor heller ikke behov for særlige skridt til at fremme risikovillig kapital. Men så længe det ikke er tilfældet, og der blot er en af disse faktorer, som ikke er til stede, rejser behovet sig for, at det offentlige træder til for igennem selektive foranstaltninger at påvirke, hvorledes kapitalen overføres til erhvervslivet.

En stor del af den kapital, der tilføres erhvervslivet, er fremmedkapital. Derved forøges gældsbyrden, og det bliver vanskeligere at ekspandere. I en periode med høj rente er dette en alvorlig hindring for investeringer. Det gælder specielt nye virksomheder, som igennem et par år opsamler en betydelig gældsbyrde, der først på et senere tidspunkt, når overskuddet viser sig, kan afdrages.

Det vil være gunstigere for industriens ekspansion, hvis den kapital, der tilføres, i højere grad får status som egenkapital.

Det offentlige kan medvirke hertil ved at investere i selskaber i form af egenkapital i stedet for i form af lån.

For andre former for kapitaltilførsel er problemet måske forholdet mellem renten og profitten. Så længe renten er høj, og det er sandsynligt, at den vil være højere end profitten, er det naturligt, at private investorer foretrækker långivning i stedet for indskud som egenkapital.

Dette problem vil blive afhjulpet, hvis udviklingen i de kommende år fører til en rentesænkning og en stigende profitrate.

Men hvis ikke det er tilfældet, bliver der behov for, at det offentlige gennem tilskud og lignende forrykker forholdet mellem rente og profitrate, i det mindste for bestemte virksomhedstyper og bestemte investeringer.

Under alle omstændigheder vil det bidrage til anvendelse af avanceret teknologi, hvis der også på dette område føres en selektiv politik. På langt sigt er der måske mulighed for at afløse det traditionelle rentebegreb af en form for afkast af den indskudte kapital svarende til den forventede profitrate. Det betyder, at investorer, som ønsker at løbe en høj risiko for derigennem at få et højt afkast, kan stille kapital til rådighed, uden at denne får egentlig status som egenkapital. En sådan fremgangsmåde baseret på aflønning af fremmedkapital, til en vis grad svarende til den forventede profitrate, vil bidrage til at udviske forskellen mellem egenkapital og fremmedkapital.

Det offentlige må bidrage til et højere investeringsniveau. Indirekte må det ske gennem påvirkning af den private sektor samt selektive skridt af den type, jeg netop har omtalt.

Direkte er det i første omgang ved opbygning af den nødvendige infrastruktur, det offentlige kan spille en rolle. Industrien kan ikke udvikle sig, medmindre infrastrukturen er på plads. Det gjaldt under et klassiske industrisamfund. Det gælder også under det kommende informations- og kommunikationssamfund. Det er imidlertid en helt anden infrastruktur, der nu trænger sig på. Det er ikke så meget veje, jernbaner, elektricitetsforsyning, men den nye teknologiske infrastruktur. Opbygning af et bredbåndsnet i Danmark er det typiske eksempel. Af to grunde er det vigtigt.

For det første, fordi det vil fremme det danske samfunds og herunder den danske industris overgang til den moderne informationsteknologi. Jo før, jo bedre, for det skal alligevel ske, og de, der kommer først, får de bedste forudsætninger, efterhånden som kapløbet udvikler sig.

For det andet, fordi dansk industri herigennem får en mulighed for at fremstille udstyr og dermed skabe sig en baggrund for dels eksport, dels udvikling af dette, efterhånden som den nye teknologi udvikler sig. Alle de argumenter, der er fremført imod bredbåndsnet kunne med en let omskrivning være brugt for 150 år siden inden etablering af jernbanen i Danmark.

IV. Konklusion

Hvad enten vi kan lide det eller ej, er vejen frem en selektiv industripolitik, hvor det offentlige i samspil med det private erhvervsliv direkte og indirekte gennemfører ny teknologi i Danmark.

Denne industripolitik må bygge på en generel forståelse for, at industrisamfundet er på vej ud og informations- og kommunikationssamfundet på vej ind.

Derfor må en industripolitik understøttes af politik på en række andre samfundsmæssige områder, der fremmer forståelse for og anvendelse af den nye teknologi.

Den økonomiske videnskab i de sidste 50 år har været makro-orienteret. Det gælder såvel Keynes som Friedmann. En af grundene til, at den økonomiske teori har så vanskeligt ved at finde relevante svar på de nuværende problemer, er netop, at langt den overvejende del af økonomerne fortsat baserer deres analyse på makro-betragtninger.

Et andet element, der i højere grad bør indgå i den økonomiske analyse, er den teknologi, der anvendes i samfundet.

Hvilken mening giver det f.eks. at anvende begrebet »marginal rate of return of capital«, når en chip eller genetisk manipulation fører til produktivitetstigninger af størrelsesordenen flere tusinde procent? Teknisk set kan disse produktivetsgevinster opnås for en meget lille investering, men gennemførelse i praksis kræver et helt nyt menneskemateriale, som det koster millioner at uddanne.

Hvilken mening giver det at aggregere B & W, Novo, Danfoss og Christian Rovsing i en vækst- eller fordelingsmodel for det danske samfund? Efter min mening overhovedet ingen. Der er lysår til forskel mellem, hvad der ligger i begrebet kapital og begrebet arbejdskraft i disse fire virksomheder. Uanset hvilke bestræbelser der gøres for at løse måleproblemerne, giver det ingen mening at aggregere.

Hvilke problemer skaber det for den økonomiske teori, når tyngden skifter fra fysisk produktion til fremstilling af viden, viden om viden og transport af viden.

Der er således behov for et kvalitativt spring i den økonomiske videnskab, hvis denne skal kunne give svar på de problemer, informations- og kommunikationssamfundet rejser.